

I. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

Ніна Гуйванюк, Наталія Руснак
(Чернівці)

УДК 811.161.2'373'282.2(47785)

КАТЕГОРІЯ КОМУНІКАБЕЛЬНОСТІ В ДІАЛЕКТНОМУ ТЕКСТІ

Антропологічні виміри дійсності та внутрішній розвиток мовознавчої науки призвели до вивчення діалектного тексту (далі ДТ).

Онтологічний статус ДТ вимагає передовсім визначення його параметрів, конститутивних ознак, тобто величин, які визначають наявність об'єкта дослідження. „З'ясування та систематизація внутрішньо необхідних характеристик тексту пов'язано з питанням про його, тексту, якісну визначеність, тобто відмінності тексту від не-тексту. Це – перший етап в осмисленні проблеми делімітації та ідентифікації тексту, тобто відмежування його від інших мовних одиниць. Якісну визначеність тексту в зарубіжній лінгвістичній традиції називають *текстуальністю*, вона постає як сукупність певних ознак (параметрів). У вітчизняній (йдеться про російську лінгвістику) науці у цьому сенсі частіше говорять про категорії тексту” [8, с. 19].

Питання про конститутивні ознаки тексту, у ролі яких постають текстуальні категорії, остаточно не розв'язане. Детальний опис категорійних ознак тексту знаходимо в монографії І. Р. Гальперіна „Текст как объект лингвистического исследования” [3]. Загалом у 90-их рр. у науковій літературі налічувалося більше 50-ти текстових категорій [за 8, с. 20].

З-поміж категорійного апарату ДТ виділяємо антропоцентричні текстові категорії, зумовлені прагматичним підходом до аналізу тексту, до яких належать *інформативність* та *комунікабельність*. Останню розглядаємо як згоду (бажання) комунікантів спілкуватися, взаємодію діалектоносія-інформатора та слухача-інтерпретатора; вона впливає на структурну організацію ДТ. Категорія комунікабельності представлена субкатегоріями адресантності та адресатності.

Породження ДТ пов'язано з постаттю діалектоносія-інформатора, його мовлення має ознаки як антропоцентричності, так і етноцентричності. Остання риса зумовлена відтворенням стереотипної ситуації. У ДТ типовість діалектоносія відтворюють „знеособлені” конструкції (неозначено-особові, безособові), в яких формально відсутній суб'єкт дії: *Кон'ї годували йак? // треба було дати жито // колис жито дуже славилоси дл'а коней// помн'у нен'о м'ірку жита рано / вона була така файна // й'її тра було орати ходити / возити ўс'о // треба було дати йісти добре // то давалос'а жито рано// м'ірку жита //* (с. Мамаївці Кіцм.).

Характерні для діалектного мовлення так звані *конструкції покликання*, в яких мовець, відтворюючи інформацію, покликається на інших носіїв говірок. Конструкції покликання ґрунтуються на словоформі 3-ої ос. мн. дієслів із семантикою мовлення (у цій функції виступають перформативні дієслова), зазвичай до їх складу входить етнографізм-діалектизм. Так, в одному ДТ, досить розлогому за обсягом, тричі трапляються конструкції покликання: *По'тому д'ругий Св'ятий веч'ір / це ўже Йор'дана / але це Св'ятий веч'ір/ шчи'тайут / шо д'ругий Св'ятий веч'ір // на д'ругий Св'ятий веч'ір ўже так / ни'ма два нац'ати страў / а так при'близно/ трохи / і ўже ни' постиси ўвес ден' / а й'деси рано до церкви би'реси св'аченойі води / і покушати води / можна коли небуд' йісти / а в'іч'ар'а ўже аж ўвечи'р'і / бо г'іти хот'а би' ско'р'іши // пов'іч'ар'айім тай рано на Йор'дан йдем ўже до церкви/ та с' церкви йдем на Д'н'іс'тер / ў'бери'х // а л'ід на мети'р буў заг'руби'ї// там в'і'рубували хлопц'і л'ід // тай хрест на ле'ду клали сери'т си'ла / а г'і'ч'ата ўкв'іч'али йо'го / той хрест// а по'тому йдут там і в'ітпраў'л'айут коло тойі канки / де в'ірубаний*

хрест *йе* // *од'н'і скакали туда / купалиси / ідуть і кожди мало / с кождої хати мали зроблений іс тих шо писанки на Вишгден' оптирайут / той в'іск / то ту т'рапачку / той горнешник // замотуйут ў сир'єдину / ў св'ічку / запал'уйут і йдуть на Йордан// а в'іт:и / йак з Йордана ўже йдуть / то майут то запалити бо воно пахни воском / знайи / куриси й пахни / казали пал'ухи / то ўс'о с пал'ухами/ йдуть ўже з Дн'істра і кир'єлейса/ кир'єлейса кри'ча / кир'єлейса баба с пейсом / а г'ід з вусом / кир'єлейса кри'ча // г'іти кри'ча // ідуть і пови'ртайут до того хри'ста / де хлопц'і пок'лалі сери'т с'єла / і ш'а там в'ітраў'л'айут// г'іўчата там кругом / т'і шо уби'р'али / то воно йіх ви'ли'чайут за то / шо воно хрест файно ўб'р'али // н'ісл'а об'іда дани'ц / і к'і г'іўчата / кот'р'і хрест уби'р'али / тих хлопц'і ни'ред би'рут / кличут ўни'ред ў дани'ц // то кажу'т ви'де ни'рет // так йак йа оден р'ік уби'р'ала / ми'н'і ни'рет хлопц'і ви'ли // і ўс'о к'ін'ч'айси // (с. Митків Заст.).*

Антропоцентризм мовлення виразно проявляється, коли оповідь ведеться від першої особи. У структурі ДТ з'являється суб'єкт дії – Я, який організує навколо себе текстовий простір: визначаючи сферу своєї діяльності, стосунки з іншими особами, відтворює розуміння життя: Горбот'ки т'кані / али це ми самі ни' т'кали // **йа** до **цего ни' б'р'алас а / йа** була зан'ата ши'там ўвес час // али / ў нас ж'інка на Жуц'і була / ц'іле с'єло за'казувало / во'на доби'р'ала ву'ічки ши'р'ст'ан'і/ йак хто хот'іў / або кв'ітками ц'є засн'іўками / а ўдо'лин'і засн'іўка або сино ж'оўта була або три'ко'лор // бо за Ри'мун ійі хот'іли три'ко'лор / а по'тому за'думали вже сино ж'оўту// ўдо'лин'і засн'іўка / байар'ки т'кала во'на / а по'тому ўже коли **йа за'чала шити** ви'лик і сороч'ки ц'ат'ками / **йа** ўже й пой'а си **шила** ц'ат'ками// ади та'кий йак **йа туб'і в'іши'ла** / вс'о за'шила ц'ат'ками / кре'мовими / зи'ли'нен'кими / а к'іт'ці Васи'лин'і кре'мовими / це кре'мовими та'кими зи'р'кал'ними // то вже **ни' б'р'али** край'ки т'і шо т'кали / а ўже **б'р'али** в'іши'т'і ц'ат'ками // (с. Товтри Заст.).

Образ діалектоносія-інформатора увиразнено у висловленнях, що ґрунтуються на дієсловах зі значенням „мовлення”: ка'зати, ска'зати, розка'зати, вжитих у певних часових формах. Такі висловлення ніби скорочують дистанцію між мовцем і слухачем: Таси засу'вайу ў ни' дужи' наг'р'іту н'іч ц'є брат'руру / аби рост'от'іўси в'іск // би'ру мн'іку чисту ш'мату і ўти'райу ш'і теп'лі ни'сан'ки // коли ўт'реси в'іск / там будут виг'ітиси рост'іси по б'ілому / ж'оўтому / зи'леному // аби ни'сан'ки були бл'іш'чуч'і / файн'іш'і / т'раба мал'ен'ку ш'мату ле'гон'ко мо'ч'іти ў лак і кожду ўт'ерти // **хочу ска'зати/ шо аби мати файн'і ни'сан'ки / т'раба мати доб'р'і фарби і кир'ст'ки / шоби ни' л'анала і ни'сала то'нен'ко//однаку л'ін'іу** // бо то шко'да й н'раци // (с. Лукавці Вижн.).

Висловлення з опорою на дієсловах мовлення, вжиті на початку ДТ, репрезентують тему розповіді, тобто є засобом антиципації, та показують бажання діалектоносія спілкуватися: **Хоч розкажу туб'і / йек баба моя ворожила?** / *йе та'ке з'іл'е / шо рвут лис'к'е / а на д'ругому зри'вайут т'іки кв'іточ'ки / а ш'е / шо кор'ін'а копайут // ў л'іс'і ски'дала баба вс'о с'єбе і тоди р'вала тай ка'зала // і род'жен'і / і хри'ш'чен'і / раб'і Бож'і це з'іл'е на пом'іч // може / ш'е йк'іс ба'би так го'вор'а / шос ч'єп'ча / шоб н'іх'то ни' знаў // (с. Стара Жучка Кіцм.); **Йа вам розкажу про коноп'і** // волок'но с коно'пел' душ'є йек з л'єну // (м. Путила); **Йа буду розказувати за даўн'і часи** / шо йа запамн'атала // йа / наро'диласи ў / ба'гат'і с'ім'і // (с. Михальча Стор.);*

Конструкції з опорою на дієсловах мовлення можуть функціонувати у формі запитання: **І так йа з мал'ен'кої д'іўки йа в'іши'вала // ска'зати / к'іл'ко сороч'ок йа в'іши'ла?** / йа в'іши'ла двац'іт' і с'ім сороч'ок ц'ат'ками// (с. Митків Заст.); **Ну / шо ска'зати?** // ран'че т'ранспорт це буў в осноў'ном во'ли // це т'іже'ло вози // н'ими о'р'али// (м. Заставна).

Вияв почуттів діалектоносія сприяє увиразненню його постаті. Ліричний характер ДТ виражають вигуки різного походження та будови: *мой!*, *см'іх!*, *йой!*, *вайл'о!*, *Господи про'сти!*, *даст Бог доч'і'кати*, окличні синтаксичні конструкції зі значенням аксіологічної раціональної оцінки: *Бо би'з музи'ки н'ічо си ни' опхо'дило // ў ко'го була г'іўка на в'іда'н'е / то при'ходили ш'є хлопц'і і г'іўч'єта // мой // шо то було весило колис!* // на клац'і

с'н'івали /робота ки^еп'іла /ни^е то шо ти^епер // заб'їеси на с'войу парцел'у тай ни^е в'їлази з нейї з ви^ес'ни до осі^ени // (с. Дубівці Кіцм.); Н'їс дуста^{їе} губей // гем'бата / то Господи прости // а до пари баба шукаїе суб'ї мулудого і файного г'їди^ека // ўбойе ўбран'ї ў в'їши^ек'ї соручки / сарда'ки // гід ў тачах / баба в'горбоц'ї / фусткоў за'вита // ход'а / в'їни^еком ўбм'їтайут л'уди^ем плечи // см'їх! / а шо за файн'ї ми^едвед'ї // моцн'ї мулуд'еки // (с. Вашківці Вижн.); А йак файно спраў'л'ели храм молод'ї г'їу'ки та х'лопц'ї // от даст Бог доч'їкати храму / то х'лопц'ї з'найут с'войу с'лужбу // (с. Стерче Глиб.); Йой / ш'чого зач'їнати? / на Р'їздво ни^е мож' було назі^евати мак // (с. Митків Заст.); А так ми^ене по'перик бо'лит / вайл'о / ўмру шо н'їх'то й ни^е ў'виде // (с. П'ядиківці Кіцм.).

Інтенсивність інтелектуальної діяльності діалектоносія в момент продукування ДТ засвідчують парентези – додаткові зауваження, що ґрунтуються на дієсловах зі значенням ментальної дії „поновлювати щось у пам'яті”: зга'дати, при^ега'дати, при^епоми'нати: Ж'їнка ў него по'мерла шч'е молодий в'їн май буў / же'ниўса д'ругий рас // тай ка'заў / ни^е рас суб'ї зга'дуў / тай ка'заў / д'ругий Св'а'тний веч'їр / то ни^е первий Св'а'тний веч'їр // так і та ж'їнка / шо їе перва / то ни^е д'руга // (с. Бабин Кельм.); Маланку дужи файно робили // пам'ятайу // ш'е мама м'ойа хо'дила до ц'еркви ў руши^еку // так маланку файно зави^евали ў руш'ник // (с. Черепківці Глиб.).

Зі значенням „поновлювати щось у пам'яті” у ДТ функціонують парентези у формі вигуків: о! а'га!, це значення реалізується імпліцитно: А ш'е капус'н'ак вар'а з бара'бул'оў // о! // їе галуш'ки // вар'а і робїе їїх с'квас'нойї капустї цї^е св'їжойї / солоткойї // (с. Шубранець Заст.); У хат'ї шо? / їкі мебл'ї? ж'ертка // ж'ердочка // пра'жинка та'ка / по'личка / там хл'їп / спи^ек'ла мама хл'їп / там на по'личку // то вс'о // а'га // ну і // обов'ес'ково о'це п'їч' // п'їч' // ш'паргат от і це вс'ї мебл'ї і вс'а // (м. Заставна).

Внутрішні роздуми і вагання мовця унаочнюють парентези у формі вставних слів, наприклад, діалектизм в'їдей у значенні „здається”: Али саме голоўне було восі^ени / коли мали г'їти їти до ш'коли // в'їдей / то ни^е було ў си^ент'абри / то памн'е тайем г'їт'ми ш'е г'рالی^еси в зи^елен'їм мандабу'рин'ї // (м. Заставна); Нав'їк' ў копера'тиву ни^е можу п'їти // та шо ш'ї буду рос'казувати? // в'їдей / ўс'о ўпо'в'їла / та їек би ш'ї по'думаў / то їе гал'ма'ни шо рос'казувати // (с. Іванківці Кіцм.).

Вставне слово праўда є засобом підтвердження інформації, а також приєднує додаткове зауваження, відповідно, його можна розглядати як засіб анезису – „(від грец. ослаблення, зниження) – приєднання додаткового зауваження, яке знижує ефект попередніх висловлень, ослаблює їх” [6, с. 53]: Двер'ї і за'ход'а до ц'еркви і дал'ї в'їтп'рава / йак с'лужба то праўїа с'лужбу / а йак воскри^ес'їн'а то лиш воскри^ес'їн'а / праўїа // ну с'лужба май т'рошки доўше була / а воскри^ес'їн'а короч'е // (с. Самушин Заст.); В'їн'їг'рети праўда робили на Св'а'тний веч'їр // (с. Бабин Кельм.).

Інтелектуальні вагання мовця також засвідчують парентетичні конструкції на основі слів з'нати, думати. Конструкції можуть мати заперечну або питальну форми: Еї / ч'їкаї / ч'їкаї / най їа на'думаїу // так / коли їа мала д'вац'їт' і оден р'їк / сорок с'емого року / хо'дили за ж'оном ў за'води // (с. Мамаївці Кіцм.); Най'б'їл'їшими цї^ер'коўними св'а'тами їе Паска і Р'їздво Хри^ес'тове // сама ни^е з'найу чо // али б'їл'їши їа л'убл'у Паску // (с. Бузовиця Кельм.); То ни^е можна йо'го назі^евати // чо'гос ни^е можна ка'зати // ни^е з'найу // буди^еш см'їїатисї // би в'ушей / би бл'ох'їў ни^е було // а би ни^е було бл'ох'їў // бо то колїс були бл'охї // ти^епер ни^ема // ну тай // шо ш'е? // тай кол'їдни'ки ни^е їшли // (с. Митків Заст.).

Вербальну комунікацію, в якій функціонує ДТ, характеризуємо як монолог з ознаками діалогу. Мовцеві як учаснику спілкування відводиться активна роль, слухачу – пасивна. Відкритим характером ДТ можна пояснити структурний прийом ДТ– квазідіалог, який становить автопитання та відповідь на нього. Квазідіалог може бути ініціальною частиною ДТ. Відповідь, яку пропонує сам діалектоносій, здебільшого є розлогою: Ни з'найу йак по'чати // ну ко'рова йак? / зранку і деш до ко'рови / в'їчи^естиш // (с. Рідківці Нов.); Йой / ш'чого зач'їнати? / на Р'їздво ни^е мож' було назі^евати мак // (с. Митків Заст.); Кон'ї году'вали йак? // т'реба було дати ж'ито // (м. Заставна); І шч'е шо к'лалї? // соли // а

соли робили у таку маленку стограмівочку // її її помочут трохи водою шоби вона си зліпила // кладут би вона за сохла // по маленку звіртайут то с: топочки на тарілчик і кладут // вона добри си засхне і така пиріверни на с топочка дном догори в'їходила / казали гузочка соли // (с. Рідківці Нов.).

Квазідіалог може бути в середині діалектного дискурсу. Часто автозапитання має форму ну тай шо?: П'їч була така с комином // з горном тимо / на двох таких стоубцах // ну тай шо? // і там клали вогон' у т'ї п'їч'е// (с. Мамаївці Кіцм.); Ў мене йе город // йе ц'їбул'а / чоснок / настил'ї / факул'ї / вогар'к'ї / сад йе коло хати // вс'о це треба робити / дозирати / два три рази сапату// би то шос ўродило / би було шо / йїсти// ну тай шо? / три рази сапату город// (с. Бобівці Стор.).

Запитання у ДТ може трактуватися як деліберативне – „(від лат. обговорювати, обдумувати), яке риторично адресується до самого себе. Деліберативне запитання запрошує до роздумів не співбесідників, а самого себе. На відміну від риторичного питання, воно не містить ні твердження, ні заперечення. Основною функцією деліберативного запитання є вираження емоційних роздумів” [6, с. 151]. Деліберативні запитання засвідчують ліричний характер оповіді. Ряд деліберативних запитань, спрямованих до себе, можуть створювати гіпофору – „(від грец. відмова, причина, підстава) – різновид ампліфікації, який складається з риторичного або медитативного запитання (або ланцюга запитань) і відповіді або ширше – реакції на нього (них). Виконує подвійну функцію – активзації уваги адресата і акцентування думки, яка виражена у відповідній частині запитально-відповідної конструкції” [6, с. 135]. Напр.: Али шо буди'м робити? // ни' буди'ш робити / то ни' буди'ш н'їц'мати// тай шо? / будиш голоди'н? // али то н'їчо //їа си бойу'леж'ї // бо йек слабий ли'жит / то ўже л'їши би робу' / бо слабому н'їчо ни' миле / лиш аби н'їчо ни' бул'їло // (с. Борівці Кіцм.).

Візуально-слуховий канал зв'язку між діалектоносієм-інформатором та слухачем-інтерпретатором зумовлює наявність паралінгвістичних засобів передачі інформації – жестів. Присутність діалектоносія засвідчують вказівні частки, які є маркерами жестів: отут'во, тут'о та'ко, тут, с'уда: Ў нас були в'їц'ї / була кошара / отут'во // та'ка ви'лика кошара // (с. Мамаївці Кіцм.); Так шо йа йак са в'їд'авала / то йа мала триц'їт' сорочок// / з ўс'їм // це сорочка і с'уда / казали колис / по долки / і там на по долках та'кжи в'їши'то було / ч'ї шоўком / ч'ї // (с. Топорівці Нов.).

Категорія адресатності у ДТ створює два плани. Один план – розповідь діалектоносія, другий – неприхований діалог діалектоносія зі слухачем. Звернення до слухача набуває різних форм. Розрізняємо звернення – логічну операцію, спрямовану на встановлення контакту, і звертання – лінгвістичне явище, один із засобів звернення. Звернення відбувається у формі парантез, призначення яких – актуалізувати увагу адресата. Звернення може виражати наказова форма дієслів: Ў са'ду // сад'роди / йаблука / груш'ки // з йаблук // суше'ниці'ї // к'ришу'шушу // з груш'ок / варен'а'вар'у // по видло'вар'у с'ли'вок // ч'їкай // на ложни'ц'ї шушим // роботи в'їд'ранку до'вечора // йе роботи та й йе // (с. Бобівці Стор.).

У ролі звернення виступає спонукальна частка ади, яка постала як результат об'єднання двох слів – частки а і дієслова дивись, яке потім піддалося апокопі. Частку ади можна розглядати як одну з граматичних ознак буковинських говірок: Ти'пер нам то'жи добре / бо ади йак ми ўбран'ї / та'к'ї хо'дили// (с. Бабин Кельм.); Йа ўже й пой'а'си шила ц'ат'ками// ади та'кий йак йа туб'ї в'їшила / вс'о за'шила ц'ат'ками / кре'мовими / зи'ли'нен'кими // (с. Товтри Заст.); А шї йе ск'їс'н'ї рукаў'їенки// це то'го шо ўз'їр'шійеси ни' р'їно / а наўско'са / трохи зв'їнк'л'овано // ади так в'їши'вайут ў'Багн'ї // (с. Багна Вижн.).

Спонукальне значення частки ади увиразнює конструкція, що конкретизує її: А плашч'ї'нищу так три'мали ш'тири хло'пи за ро'ги / ади йа й по'казу'ї нав'їт' йак // тай / ко'жда л'їдина мала про'їти по'їт' плашч'ї'нищу / і по'цулу'вати плашч'ї'нищу / так // (с. Мусорівка Заст.).

Однак частка ади втрачає функцію звернення і перетворюється на одну з ідентифікаційних (дистинктивних) рис буковинського діалектного мовлення: То с'ход'аца

ади ж'інки й чолов'яки на клаку тай поди ўки дайут // (с. Бабин Кельм.); В'їб'їл'ували // ади лишали його / тий ў нас йе трава // то лишали спец'ал'но траву і мочили то // (с. Мамаївці Кіцм.).

Часто звернення до слухача має форму дієслова *знати* 2-ої ос. одн. або множ. теперішнього часу: *Бо майут г'їўку пл'асати // д'їўчи на с'їдає на лаўку / би'ре тар'їл'чик / наси'пайе // за Ри'мун'її'були сам'ї зел'їзн'ї / знайїш / грошї / наси'пайе ў тар'їл' / і так по'дзуркує // музи'ка г'райе / і во'ни спл'асуйут // троп / троп / троп / троп // (с. Митків Заст.); Так'їво с'поминки / знайїте / були // тай гай шо? / пи'чем / хл'їп пи'кли / мама'моя пи'кли ш'е / ўже й йа ста'ра і мама / йа пи'ри'їмила так йак'мама / і йа ўже так'робл'у / і та'ке було ўкусне // ви знайїте / шо'моя'мама та'ко / зва'рила мамалигу / і ту мамалигу картофл'ї натоў'кла // вул'її'дужи та'кий с'в'їжий // (с. Бабин Кельм.).*

До слухача може бути спрямоване конкретне запитання, тобто мовець сподівається на діалог: *А взї'мі ко'жух с'тхо'р'ами / та'кий йак'ти'пер'майут // ни'е знайеш йа'кий? / та'к'ї но'сили // (с. Митків Заст.); Нара'зу би'реси ко'рито / ў'него да'їєш ди'ри'ї'їєну'лишику'соли / пачї'ч'ку д'р'їш'а / шоп'то'було сто'грам / му'ки і лийеш'теплу'воду / шоб'ни'була гор'єча / майе'бути та'ке густе'їєк'сми'тана // ти розум'їєш йека'сми'тана? / це вс'о'ти ли'ш'їєш на гор'ну на н'їч // (с. Замостя Вижн.).*

Присутність слухача зумовлює звернення до нього мовця у формі звертання *ди'єтинко*, *дочко*, які засвідчують вікову різницю між діалектоносієм та реципієнтом: *Во'на ж з'нами'жи'їє і'родит' // то і ми'мусимо'тру'диц'и // з:ї'є'н'ї ми'вс'ї ро'дилиси / а ко'лис і по'мерти'т'раба // а зї'є'н'а'мож і ни'є'при'ї'н'ати // ни'є'хо'т'їли'робити / земн'у'р'їдну'догл'а'дати / то й о'на ни'є'буде // ос' так'ди'єтино // ни'є'забувай'про'це // (с. Веренчанка Заст.); П'ї'чи'хл'їб / ди'єтино / д'їло'ни'є'лехке // (с. Замостя Вижн.).*

Таким чином, категорію комунікабельності можна розглядати як наслідок комунікативної ситуації, що виявляє зовнішню сутність тканини ДТ. Мовні засоби адресатності скорочують дистанцію між діалектоносієм і слухачем, засвідчують їхнє бажання спілкуватися, відтворюють ліричний характер ДТ, вказують на інтенсивність інтелектуальної діяльності мовця в момент продукування ДТ, репрезентують його внутрішні роздуми і вагання. Категорія адресатності в ДТ створює два плани тексту. Один план пов'язуємо з тим, про що йдеться в тексті, другий план – діалог діалектоносія та слухача. Категорія адресатності виявляється у зверненнях, які можуть мати різну мовну форму.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Вижн. – Вижницький р-н; Глиб. – Глибоцький р-н; Кіцм. – Кіцманський р-н; Кельм. – Кельменецький р-н; Заст. – Заставнівський р-н; Нов. – Новоселицький р-н; Стор. – Сторожинецький р-н.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробьева О. П. Текстовые категории и фактор адресата / Ольга Петровна Воробьева. – К., 1992.
2. Ворожбитова А. А. Теория текста: Антропоцентрическое направление : [учеб. пособ.] / Александра Анатольевна Ворожбитова; [изд. 2-е, испр. и доп.]. – М. : Высшая школа, 2005. – 367 с.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
4. Дудик П. С. Розмовний стиль сучасної української літературної мови (до питання про зміст поняття) / П. С. Дудик // Мовознавство. – 1971. – № 5. – С. 3–12.
5. Каменская О. Л. Текст и коммуникация : [учеб. пособ.] / Ольга Львовна Каменская. – М. : Высшая школа, 1990. – 152 с.
6. Культура русской речи: энциклопедический словарь-справочник / [ред.: Л. Ю. Иванова, А. П. Сковородникова, Е. Н. Ширяев [и др.]]. – М. : Флинта: Наука, 2003. – 840 с.
7. Руснак Н. О. Лінгвокогнітивні та прагматичні виміри діалектних текстів буковинських говірок : [монографія] / Н. О. Руснак. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2009. – 448 с.
8. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность : [учеб. пособ.] / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М. : Либроком, 2009. – 248 с.

Категорія комунікабельності представлена субкатегоріями адресантності та адресатності. Мовні засоби адресатності скорочують дистанцію між мовцями, вказують на інтенсивність інтелектуальної

діяльності діалектоносія, репрезентують його внутрішні роздуми і вагання. Категорія адресатності виявлена у зверненнях різної лінгвістичної природи.

Ключові слова: адресантність, адресатність, конструкції покликання, парентеза, анезис, квазидіалог.

Category of communicability is represented by such subcategories as factor of addressant and factor of addressee. Language means representing factor of addressee shorten the distance between interlocutors, indicate how intensive the dialect speaker's intellectual activity is, represent his/her reflections and doubts. Factor of addressee is reflected through appellatives of different linguistic nature.

Key words: factor of addressant, factor of addressee, constructions of appeal, parenthesis, anesis, quasi-dialogue.

Ніна Іваницька

(Вінниця)

УДК 811.161.2'367.32

ПРО Т. ЗВ. «ПРИХОВАНІ СЕМИ» ДЕЯКИХ ПОВНОЗНАЧНИХ СЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

В останні роки в мовознавстві предметом пильної уваги є питання, пов'язані із загальною теорією словесних номінацій різних денотатів. Поглиблення таких теорій немислиме без урахування ономасіологічних, семасіологічних, як і формально-граматичних підходів у їхньому органічному поєднанні. Це мотивоване тим, що кожна словесна номінація денотата повнозначним словом являє собою винятково складне явище.

Традиційними й майже тривіальними видаються підходи й принципи кваліфікації повнозначних слів (у морфології), як і тлумачення значень окремо взятих словесних одиниць (у лексикології). Заслугує на увагу також визнання вершинності синтаксису як у ієрархії рівнів лінгвістичної теорії загалом, так і в поглибленому різнорівневому вивченні слова зокрема.

Сучасна інформація про позамовну дійсність, зумовлена законами свідомості, волі, комунікативними інтенціями мовця, так чи так пов'язані з прагматикою висловлювань. У комунікативній діяльності все це відтворює інформативна структура вислову – а саме: компресія, редукція, різні модифікації, контамінація. Ці й дотичні до них процеси, номіновані чи тимчасово не номіновані металінгвістичними реальностями.

Відомо, що загально визнаної системи аксіом у мовознавстві немає та й не може бути. У цьому плані можна говорити хіба що про ступінь вірогідності в тимчасово упорядкованих металінгвістичних системах, а отже, і в дефінітивному апараті. Чи не найглибше вивченою, дефінітивно визначеною щодо лінгвотермінології й системно упорядкованою є лексична система мови, хоча саме лексика є найбільш відкритою щодо вияву різного роду змін, семантичних зрушень тощо.

У сучасних умовах розвитку лінгвістики все зримишою постає необхідність нових (чи оновлених) підходів до особливостей словесних номінацій, а відтак і виявлення в семантичній структурі слова ознак, які можуть бути виокремлені лише в певних умовах (контекстах), при застосуванні відповідних методичних прийомів аналізу із урахуванням онтологічних, семасіологічних, когнітивних та прагматичних особливостей функціонування слова в мові.

Наскільки нам відомо, ще немає робіт, у яких би спеціально розглядалися особливості й закономірності утворення «прихованих сем» та процес виявлення їх у мовній системі. У цьому вбачаємо **актуальність** дослідження й доцільність вивчення цього міжрівневого явища. Актуальність посилює й те, що пропонується стаття безпосередньо пов'язана з метою й завданнями фундаментальної планової теми 0112U002554 «Повнозначні слова української та англійської мов: семантика, функції» (2012-2014 рр.).

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити умови та причини появи «прихованих сем» у системі повнозначних слів сучасної української мови й на конкретних прикладах показати